

# Rav Soloveitchik zt'l on Being an Effective Educator

Rabbi Michael Taubes

## 1. במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

- (א) ויהי העם כמתאננים רע באזני יקנוק וישמע יקנוק ויחר אפו ותבער בם אש יקנוק ותאכל בקצה המחנה:
- (ב) ויצעק העם אל משה ויתפלל משה אל יקנוק ותשקע האש:
- (ג) ויקרא שם המקום ההוא תבערה כי בערה בם אש יקנוק:
- (ד) והאספסוף אשר בקרב התאוה תאוה וישבו ויכפו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר:
- (ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים:
- (ו) ועתה נפשנו יבשה אין פל בלתי אל המן עינינו:

## 2. שמות פרשת כי תשא פרק לב

- (א) וירא העם כי בשר משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו:
- (ב) ויאמר אליהם אהרן פרקו נזמי הנהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי:
- (ג) ויתפרקו כל העם את נזמי הנהב אשר באזניהם וביאו אל אהרן:
- (ד) ויקח מידם ויצר אתו בתרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוה מארץ מצרים:
- (ה) וירא אהרן ויבן מזבט לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליקנוק מחר:
- (ו) וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק:
- (ז) וידבר יקנוק אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים:
- (ח) סרו מהר מן הדבר אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוה מארץ מצרים:
- (ט) ויאמר יקנוק אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא:
- (י) ועתה הניחה לי ויסר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול:

## 3. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לב

- (י) הניחה לי - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם:

## 4. שמות פרשת כי תשא פרק לב

- (יא) ויחל משה את פני יקנוק אלהיו ויאמר למה יקנוק יחרה אפה בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכם גדול וביד חזקה:
- (יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מקרון אפה והנחם על הרעה לעמך:
- (יג) זכר לאברהם ליצחק ולישראל ועבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אמן וזרעכם ונחלו לעלם:
- (יד) וינחם יקנוק על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

## 5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד א

- ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' - אמר רבי אבהו: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו; מלמד, שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חברו בבגדו, ואמר לפניו: רבוננו של עולם, אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם.

## 6. רש"י מסכת ברכות דף לב עמוד א

- הניחה לי - משמע שהיה אוהז בו.

## 7. במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

- (י) וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהליו ויחר אף יקנוק מאד ובעיני משה רע:
- (יא) ויאמר משה אל יקנוק למה הרעת לעבדיך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי:

- (יב) הָאֲנָכִי הָרִימִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אָנֹכִי יִלְדָתִיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְחִיקָה פֶּאֶשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֵן אֶת הַיָּנֹק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:  
 (יג) מֵאֵין לִי בְּשָׁר לְמַת לְכָל הָעָם הַזֶּה כִּי יִכְפוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנְהַ לָּנוּ בְּשָׁר וְנֹאכְלָה:  
 (יד) לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לְשֹׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:  
 (טו) וְאִם פָּכָה אֶת עֵשָׂה לִי הִרְגַנִּי נָא הֲרֹג אִם מְצֹאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל אֲרָאָה בְּרַעְתִּי:

## 8. שמות פרשת שמות פרק ה

- (כב) וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לְמָה הֲרַעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמָה זֶה שָׁלַחְתָּנִי:  
 (כג) וּמֵאֵז בְּאֲתִי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ:

## 9. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לב

(א) כי בשש משה - כתרגומו, לשון איחור, וכן בשש רכבו, (שופטים ה כח), ויחילו עד בוש (שם ג כה) כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות. כסבורים הם, שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז. בששה עשר בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה, לכך בא ערבוביא לעולם. אמר להם מת משה, שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (דף פט).

## 10. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד א

(אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב וירא העם כי בשש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש. בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל: לסוף ארבעים יום, בתחלת שש, אני בא. לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להן: באו שש - ולא השגיחו עליו. מת - ולא השגיחו עליו. הראה להן דמות מטתו. והיינו דקאמרי ליה לאהרן טכי זה משה האיש וגו'.

## 11. רש"י מסכת שבת דף פט עמוד א

בא השטן - הוא יצר הרע המחטיא את האדם, הוא העולה ומסטין, [והאומר] דהוא מדת הדין - אין הגון בעיני. כשעלה משה - להר, אמר להם: לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות, הם סבורים שאותו יום שעלה בו מן המנין הוא, והוא אמר להם ארבעים יום שלימים, יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז היה, בששה עשר בא שטן ועירבב את העולם, והראה דמות חשך ואפילה, דמות ענן וערפל וערבוביא, לומר: ודאי מת משה, שהרי באו כבר שש ולא בא...

## 12. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א

הלכה א

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיהם היו יודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה, הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמות ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא.

הלכה ב

ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ, ומודיע להם צורה שבדה מלבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו, והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחוים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעבודה וליראה ממנה, וכנהיהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך כך ואל תעשו כך וכך, והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו

ולהקריב להם ולהשתחוות, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן והיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהנייהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללם ולדמותן אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר, ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו.

### 13. במדבר פרשת שלח פרק טו

(לט) וְהָיָה לָכֵם לְצִיצַת וְרֵאיוֹתָם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְקֹנֶק וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

### 14. רש"י במדבר פרשת שלח פרק טו

(לט) ולא תתורו אחרי לבבכם - כמו (לעיל יג כה) מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות:

### 15. במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

(לא) וְרוּחַ נֹסֵעַ מֵאֵת יְקֹנֶק וַיִּגְזוּ שְׁלֹמִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׂ עַל הַמִּתְּנָה פְּדָרָךְ יוֹם כֹּה וַיְכַדְּךָ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמִּתְּנָה וְכֹאמְתִים עַל פְּנֵי הָאָרֶץ:  
(לב) וַיִּקָּם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמִּתְּנָה וַיֹּאסְפוּ אֶת הַשָּׁלוֹ הַמִּמְעִיט אֲסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁטוֹם סְבִיבוֹת הַמִּתְּנָה:

### 16. במדבר פרשת בהעלותך פרק י

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר יְקֹנֶק דְּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית יְקֹנֶק נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דְּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה:

### 17. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קטז עמוד א

ויסעו מהר ה'; ואמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה'.

### 18. רש"י מסכת שבת דף קטז עמוד א

מאחרי ה' - בתוך שלשה ימים למסעם התאוו האספסוף תאוה להתרעם על הבשר כדי למרוד בהקדוש ברוך הוא.

### 19. תוספות מסכת שבת דף קטז עמוד א

פורענות ראשונה ויסעו וא"ר חנינא שסרו מאחרי השם - ... אלא פורענות ראשונה כדאמר במדרש (ילמדנו) ויסעו שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני...

### 20. רמב"ן במדבר פרשת בהעלותך פרק י

(לה) ויהי בנסוע הארון - ... אבל ענין המדרש הזה מצאו אותו באגדה, שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצות, וזהו ויסעו מהר ה', שהיה מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה', וזהו פורענות ראשונה...

### 21. רש"י במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

(ד) מי יאכלנו בשר - וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'. ואם תאמר אכלום, והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו', אלא שמבקשים עלילה:

### 22. שמות פרשת בא פרק יב

(לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד:

### 23. במדבר פרשת מטות פרק לב

(א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד ויִרְאוּ אֶת אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעָזַר וְאֶת אֲרֶץ גְּלָעָד וְהָיָה הַמָּקוֹם מְקוֹם מְקָנָה:

## 24. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עה עמוד א

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, רב ושמואל; חד אמר: דגים, וחד אמר: עריות... בשלמא למאן דאמר עריות היינו דכתיב וישמע משה את העם בכה למשפחותיו - על עסקי משפחותיו שנאסרו להם לשכב אצלם, אלא למאן דאמר דגים - מאי בוכה למשפחותיו? הא והא הואי.

## 25. רש"י מסכת יומא דף עה עמוד א

עריות - דנאסרו להם במדבר ודגה לשון תשמיש כמו וידגו לרוב (בראשית מח).

## 26. בראשית פרשת ויחי פרק מח

(טז) המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמות וישם אבותי אברהם ויצחק ויעקב וידגו לרב בקרב הארץ:

## 27. רש"י במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

(י) בכה למשפחותיו - משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי. ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם:

## 28. שמות פרשת בשלה פרק טז

(טז) זה הדבר אשר צוה יקנו לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו:  
(יז) ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט:  
(יח) וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא העסיר איש לפי אכלו לקטו:

## 29. שמות פרשת בשלה פרק טז

(טז) זה הדבר אשר צוה יקנו לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו:  
(יז) ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט:  
(יח) וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא העסיר איש לפי אכלו לקטו:

## 30. שמות פרשת שמות פרק ג

(יא) ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלה אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים:  
(יב) ויאמר פי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על הקר הנה:

## 31. שמות פרשת יתרו פרק יט

(ו) ואתם תקו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

## 32. מלבי"ם במדבר פרשת בהעלותך פרק יא

(יב) האנכי הריתי את כל העם הזה הגם אם אנכי ילדתיהו, ר"ל אף שאנכי ילדתיהו כי כל המלמד את בן חברו תורה כאלו ילדו ומצד זה חויבתי ללמד דעת ושכל וחכמה, אבל וכי אנכי הריתי אותם שאהיה כאב ואם שמחויבים לכלכלם גם בלחם ובשר, עד כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק שהוא מחויב לפרנסו גם במזונותיו וזה אינו מוטל עלי כלל.

## 33. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ח עמוד א

ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור. עד כמה? אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי: כאשר ישא האמן את הינק.

## 34. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כה

הלכה ב

וכן אסור לו לנהוג בהן קלות ראש אע"פ שהן עמי הארץ, ולא יפסיע על ראשי עם הקדש, אע"פ שהן הדיוטות ושפלים בני אברהם יצחק ויעקב הם וצבאות השם שהוציא מארץ מצרים בכה גדול וביד חזקה, וסובל טורח הצבור ומשאן כמשה רבינו, שנאמר בו כאשר ישא האומן את היונק, והרי הוא אומר ואצוה את שופטיכם זו אזהרה לדיין שיסבול את הצבור כאשר ישא האומן את היונק.